

HET LANDSCHAP VAN ZEEWOLDE

Landschappelijk kader 2017 voor buitengebied Zeewolde

1. Intro

Het landschap van Zeewolde wordt grotendeels bepaald door de ontstaansgeschiedenis van Zeewolde, in combinatie met de toenmalige landelijke ontwikkelingen en behoeften. Daar waar de oudere Flevopolders met name ingericht waren voor het produceren van voedsel, is Zuidelijk Flevoland als het ware gemengd ingericht met aandacht voor landbouw, woningbouw, natuur en recreatie.

Deze notitie heeft als doel om op basis van een nadere analyse van het landschap in Zeewolde te komen tot een gemeentelijk landschappelijk kader voor toekomstige ontwikkelingen vanuit de gemeentelijke organisatie. Daarnaast vormt het de basis voor een op te stellen Groenbeleidsplan buitengebied waar het beheer en onderhoud van het openbaar groen op gemeentelijk grondgebied nader geborgd wordt. Hiermee is het landschappelijk kader een toetsingskader voor de gemeente zelf.

Het belangrijkste uitgangspunt:

Het zichtbaar houden van de bijzondere ontstaansgeschiedenis van Flevoland.

De bij het landschap horende kaders zijn weergegeven in:

1. Landschapsbeleidsplan Oostelijk Flevoland 1991, opgesteld in opdracht van de provincie Flevoland. Het heeft geen officiële status op zich en vormt een handreiking voor beleid. Echter, dit beleidsplan en de bijbehorende plankaart zijn wel meegenomen in het Omgevingsplan van de provincie Flevoland;
2. Landschapsbeleidsplan Zuidelijk Flevoland van 1992, opgesteld in opdracht van de provincie Flevoland en de status is gelijk aan de status van het Landschapsbeleidsplan Oostelijk Flevoland.
3. Landschappelijk casco Flevoland 2007, opgesteld in opdracht van de provincie Flevoland. Het vormt een soort tussentijds ijkpunt op basis waarvan het landschappelijk casco opnieuw is gemarkeerd. Het vormt een handreiking.
4. Structuurvisie Zeewolde 2012, opgesteld door de gemeente Zeewolde met een doorkijk tot en met 2022. In deze visie wordt een schets gegeven op de ruimtelijke ontwikkeling van Zeewolde.

De notitie gaat allereerst in op de oorspronkelijke uitgangspunten, om vervolgens via het heden en de toekomst te komen tot een landschappelijk kader. Dit kader zal separaat, doch integraal voor het openbaar groen dat de gemeente Zeewolde in eigendom heeft, uitgewerkt worden in een nog op te stellen Groenbeleidsplan buitengebied.

2. Hoe was het landschap van Zeewolde bedacht?

2.1 Inleiding

In de intro is geschetst dat het landschap een combinatie is van de ontstaansgeschiedenis en de toenmalige landelijke behoeften. Hierdoor is er in Zuidelijk Flevoland sprake van drie belangrijke functies, namelijk:

- Agrarische functie;
- Natuur/recreatiefunctie;
- Stedelijke functie.

Deze functies zijn grootschalig aanwezig en indertijd van elkaar gescheiden.

Het zogenaamde agrarische middengebied vormt het hart van Zuidelijk Flevoland en aan de randen van de polder is ruimte gecreëerd voor de andere functies. Daarbij is het randmeer als een soort spiegel gehanteerd om het oude land als het ware te spiegelen in het nieuwe land. Almere is in dat opzicht gespiegeld ten opzichte van Amsterdam, de bosgebieden Horsterwold en Hulkesteinse Bos zijn gespiegeld ten opzichte van de Veluwe en de Zuidlob is gespiegeld ten opzichte van het Eemland.

Het agrarische middengebied vormt een open venster, waarbij de buitenrand is voorzien van robuuste bomenrijen. De Vogelweg loopt daar doorheen en is ook voorzien van robuuste bomenrijen.

Zuidelijk Flevoland is één van de grootste droogmakerijen van de wereld en de bijbehorende werken zijn duidelijk aanwezig. Dijken zijn zeker zichtbaar, maar ook waterwegen, stuwen, sluizen en gemalen zijn visueel aanwezig.

2.2 Oostelijk Flevoland

Een relatief klein deel van de gemeente Zeewolde ligt in Oostelijk Flevoland. Een landschap met een zekere menselijke schaal en met een zekere afwisseling.

Oostelijk Flevoland is minder uitdrukkelijk bepaald door de verkavelingsstructuur en de weg- en erfbeplanting dan Zuidelijk Flevoland, maar vooral door de randmeerbossen, het patroon van dorpen en daarbij behorende singels en wegbeplantingen, die de open akkerbouwgebieden compartimenteren.

De ontwerpuitgangspunten voor Oostelijk Flevoland ten aanzien van het landschap zijn de volgende:

- de wegen binnen agrarische productieruimtes zijn onbeplant
- de boerderijen hebben een erfbeplanting
- het randmeergebied vormt een besloten (bos)landschap.
- grootschalige en kleinschalige landschappen wisselen elkaar af.

2.3 Zuidelijk Flevoland

In Zuidelijk Flevoland is het landschap ingedeeld in grote ruimtelijke eenheden (natuur in de Oostvaardersplassen en Horsterwold, wonen in Almere en Zeewolde, recreatie langs de randmeren en landbouw in het middengebied). In het deelgebied Zuidlob is sprake van een iets

gedifferentieerder en kleinschaliger landschap waarbij een aantal functies samen gaat (landbouw, natuur en recreatie).

Het landschap is daarnaast mede bepaald op basis van de inrichting van het omliggende gebied op het “oude” land: stedelijke gebied tegen de randstad aan, bos tegen de Veluwe aan en openheid tegenover het open weide gebied van Nijkerk, Bunschoten-Spakenburg en de Eem.

Het wegenpatroon wordt voor een groot deel bepaald door de functie van het gebied; rechthoekig en zakelijk in agrarisch gebied en meer gebogen in gebieden met ook een recreatieve en natuurlijke functie.

De combinatie strand-bos maakt de zone langs de randmeren tot belangrijke bovenlokale recreatiegebieden.

3. Hoe ziet het landschap er nu uit?

Het landschapsbeleidsplan van 1992 is opgesteld vanuit de wetenschap dat er nog volop ontwikkelingen in Zuidelijk en Oostelijk Flevoland zouden plaatsvinden. Er wordt onder andere al verwezen naar plannen voor windmolens.

Niettemin blijft als uitgangspunt gelden dat het landschap als doel heeft het zichtbaar houden van de bijzondere ontstaansgeschiedenis van Flevoland. Nieuwe ontwikkelingen zijn mogelijk, mits deze inpasbaar zijn binnen de landschapsstructuur, zoals opgenomen op de plankaarten van de landschapsbeleidsplannen van Oostelijk en Zuidelijk Flevoland.

Gedurende de tijd tussen 1992 en nu zijn er een aantal ontwikkelingen geweest met effect op deze landschapsstructuur. Het gaat om:

- Plaatsing van windturbines;
- Uitbreiding van het dorp en Trekkersveld;
- Afname erfbeplanting;
- Verdwijnen wegbeplanting in verband met schade aan wegen;
- Slootdempingen;
- Wegbermen verpacht aan agrariërs.

Het effect van deze ontwikkelingen is nader uitgewerkt in bijlage 1.

3.1 Hoe staat het landschap er bij?

Het is duidelijk dat door toedoen van bovenstaande ontwikkelingen het landschap, zoals oorspronkelijk bedoeld, enigszins verloren is gegaan dan wel onder druk staat. Met name de impact van windmolens op de openheid van het landschap is aanzienlijk. Weliswaar met een oogmerk dat deze landschappelijk goed ingepast konden worden.

Daarnaast zijn niet alle kenmerkende laanbeplantingen, zoals aangegeven in het landschapsbeleidsplannen, in het buitengebied gerealiseerd of ondertussen weer verwijderd (met name in de Zuidlob) daar de bomen een negatief effect hebben op de kwaliteit van de wegen. Door vochtonttrekking ontstaat er extra zetting waardoor er veel schade is aan de wegen. Dit heeft tot gevolg dat het buitengebied plaatselijk opener en weidser is dan oorspronkelijk bedacht.

Schuren en stallen zijn prominenter zichtbaar omdat erfbeplanting is verdwenen of onvoldoende is aangebracht om nieuwe gebouwen. De functie van de erfbeplanting als groene eilanden binnen het agrarische landschap is daardoor afgenomen.

De wegbermen van de gemeentelijke wegen in het buitengebied zijn verpacht aan, voornamelijk, melkveehouderijen. Deze bedrijven kunnen deze extra grond gebruiken voor het uitbreiden van hun veestapel. In ruil hiervoor worden de wegbermen door deze agrariërs beheerd en onderhouden. Hierdoor zijn grasrijke wegbermen ontstaan met weinig bloeiende kruidachtigen.

Op diverse plaatsen zijn sloten gedempt door boeren. Hierdoor raken de wegen een deel van hun karakter kwijt, aangezien polderwegen voorzien zijn van sloten. In sommige gevallen wordt de wegberm bij de akker betrokken. Het kenmerkende beeld van polderwegen met een wegberm en een sloot gaat hierdoor verloren.

Kortom, nog steeds is zichtbaar dat sprake is van een unieke ontstaansgeschiedenis. Weliswaar hebben de windmolens effect op de openheid van het landschap en wordt er door onvoorziene effecten als extra zetting door bomenrijen geknaagd aan de landschapsstructuur, maar toch wordt geconcludeerd dat het landschap nog steeds in redelijke mate voldoet aan de oorspronkelijke uitgangspunten.

4. Toekomstige ontwikkelingen met landschappelijke consequenties

Het is de vraag wat de impact is van toekomstige ontwikkelingen op de landschapsstructuur. Sinds 1992 is er wat geknaagd aan deze structuur, maar staat deze nog steeds overeind. Niettemin blijven er ontwikkelingen op ons af komen, die ook impact zullen gaan hebben.

Uitgangspunt blijft dat er een landschapsstructuur overeind moet blijven die de ontstaansgeschiedenis zichtbaar blijft maken, ondanks een aantal toekomstige ontwikkelingen:

- Verder stedelijke uitbreidingen, met name Oosterwold;
- Saneren en opschalen van windmolens;
- Zendmasten;
- Energie;

Het effect van deze ontwikkelingen is nader uitgewerkt in bijlage 2.

4.1 Wat zal het mogelijke effect zijn van toekomstige ontwikkelingen?

De ontwikkeling van Oosterwold heeft een grote impact op de landschapsstructuur van Zeewolde. Er gaat een relatief groot deel van het landschappelijke agrarisch middengebied verloren. Het is logisch de plankaart van het landschapsbeleidsplan hierop aan te passen.

Daarnaast gaat er op het gebied van windenergie nogal wat veranderen. Het is de bedoeling dat de bestaande 220 molens gaan verdwijnen (uitgezonderd Zuidlob en Sternweg) en vervangen worden door ongeveer 90 nieuwe doch veel hogere molens. Hiertoe zijn de landschappelijke kaders vastgelegd in het Regioplan Windenergie Oostelijk en Zuidelijk Flevoland en het gemeentelijke Beeldkwaliteitsplan.

5. Landschappelijk kader 2017

Op basis van voorgaande hoofdstukken zijn de belangrijkste landschappelijke kaders opgesteld voor het grondgebied van Zeewolde. Dit kader is nadrukkelijk gebaseerd op de al bestaande landschappelijke plannen (zie hfst 1). Tevens is rekening gehouden met het uitgangspunt dat de bijzondere ontstaansgeschiedenis van de polder zichtbaar moet blijven maar dat er ook ruimte moet zijn voor nieuwe ontwikkelingen. Het is geen dwingend kader, maar kan gebruikt worden voor het sturen van het beheer van gemeentelijk grondgebied en vormt een onderbouwing van uit te voeren beleid over natuur en landschap.

In hoofdstuk 6 wordt nader ingegaan op de borging van het landschappelijk kader.

5.1 Kaders voor het grondgebied van Zeewolde in Oostelijk Flevoland:

- Het randmeergebied blijft besloten met veel bosbeplanting.
- Het landbouwgebied rondom de Sternweg en blijft een open landschap met erfbeplanting.
- Langs de Hoge Vaart, Gooiseweg en Larserweg is een stevige bosbeplanting aanwezig met een functie voor natuur.

5.2 Kaders voor het grondgebied van Zeewolde in Zuidelijk Flevoland:

Open Middengebied:

- Het open middengebied moet worden begrensd door de beplanting van het raamwerk (Ooievaarsweg, Lepelaarsweg, Schollebaarweg en Ibisweg en De Grote Trap/Oosterwold) en de beplanting van de Vogelweg. Deze beplanting moet uit minimaal één bomenrij bestaan. Door de komst van Oosterwold zal dit gebied verkleind worden. Het is echter nog steeds groot genoeg om de kenmerkende openheid van de polder te laten zien.
- Binnen het raamwerk dienen de erven van een erfbeplanting te zijn voorzien.
- De brede strook aan de noord- en westzijde van het raamwerk (zone tussen Knardijk en Ooievaarsweg/Lepelaarsweg en de ruimte tussen de Schollebaarweg en de Gooiseweg/Hoge Vaart) is in contrast met het open midden gebied meer gesloten en voorzien van meer beplanting. Ter hoogte van Adelaarsweg blijft deze zone open zodat zicht blijft op de Zuidlob.
- Overige beplanting in het open middengebied blijft bij voorkeur laag.
- Ecologische verbindingen liggen op het Adelaarstracee, Knardijk en Hoge Vaart en natuurvriendelijke oevers.

Zuidlob:

- In dit gebied, waar zowel landbouw, recreatie, bosbouw, natuur als wonen een rol spelen, is een afwisselend besloten, half-open en open landschap aanwezig. Langs diverse wegen, die een gebogen tracé hebben, is beplanting aanwezig om het tracé te benadrukken.
- Ook in de Zuidlob dienen de erven voorzien te zijn van erfbeplanting.
- Het gebied rondom de Nekkeveldweg moet als spiegeling van de Eemvallei open blijven.

Randmeer, voorlanden en bossen:

- De functie van de randmeren en voorlanden is met name gericht op natuur en recreatie. De bossen zijn naast natuur en recreatie ook gericht op productie van hout.

5.3 Wegen, wegbermen en bomen:

- Wegbermen zijn breed (conform ontwerp, minimaal 6 meter, passend bij de maat van de polder).
- Langs een wegberm ligt bij voorkeur een sloot of greppel (conform ontwerp). Een uitzondering vormt de direct omgeving van boerenerven. Hier mag een sloot als ruimtelijk structurerend element achterwege blijven.
- Wegbermen en sloten vormen binnen het steriele agrarische landschap een leef- of foerageerruimte voor algemeen voorkomende planten- en diersoorten.

In bijlage 3 is het landschappelijk kader op kaart weergegeven.

6. Borging Landschapskader 2017

6.1 Inleiding

Het bovenstaande landschappelijke kader is gedeeltelijk geborgd binnen een aantal opgestelde plannen.

De erfbeplanting is geregeld binnen het bestemmingsplan buitengebied.

Ten behoeve van het saneren en opschalen van windmolens is een Beeldkwaliteitsplan gemaakt. Dit plan legt onder andere de relatie tussen windmolens en het landschap

De niet geregelde zaken van het landschappelijke kader dienen een plek te krijgen binnen het nog op te stellen groenbeleidsplan buitengebied. Hierin wordt onder andere ingegaan op beplanting langs agrarische wegen, slootdempingen en wegbermen voor zover deze in het bezit zijn van de gemeente.

Tenslotte wordt ingegaan op een algemene checklist gericht op versterking van cultuurhistorie. Deze checklist dient nader opgesteld te worden.

6.2 Groenbeleidsplan buitengebied

In het groenbeleidsplan buitengebied zijn de ruimtelijke kaders zoals deze in deze nota zijn weergegeven meer concreet vertaald naar een niveau waarmee het groen beheerd kan worden: bijv. is er in de wegberm beplanting nodig en zo ja, welke beplantingsvorm en welke soort. In het Groenbeleidsplan is ook aangegeven op welke wijze bermen en sloten die in beheer zijn bij de gemeente Zeewolde beheerd moeten worden rekening houdend met landschap en natuur.

6.3 Checklist cultuurhistorie

De checklist cultuurhistorie heeft als doel om bij ontwikkelingen en activiteiten een afweging te bieden op het gebied van cultuurhistorie. We wonen, werken en leven op een unieke plek in de wereld. De Flevopolders zijn de grootste droogmakerijen van de wereld en dit gegeven wordt als normaal beschouwd voor de mensen die hier wonen.

Vanuit het besef dat dit uniek is wordt aandacht gevraagd om hier meer aandacht aan te besteden. Een mooi voorbeeld is de rotonde Gelderseweg/Kruisboog, waar het Waterschap duidelijk maakt hoe veel meter onder NAP wordt geleefd.

Het zou geweldig zijn als bij nieuwe ontwikkelingen meer aandacht wordt besteed aan het zichtbaar maken van onze cultuurhistorie. Op basis van een nog op te stellen checklist kan hier structureel aandacht voor gevraagd worden.